

ביאורים

תיאור שני הצדדים הקיימים בבריאת האדם, מעורר בעיה הנזכרת במדרש אותה מחדד רבי יוסף אלבו. במדרש מתואר דו-שיח בין משה לבין ריבוננו של עולם בו קובל משה על כך שמן המילים "נַעֲשֶׂה אָדָם" עלולים לטעות מי שירצו להוכיח שאלוהים כביכול מתייעץ עם גורמים נוספים. כמענה לטענת משה עונה הקב"ה: "כְּתַב, וְהִרְצָה לְטֹעוֹת - יִטְעָה". מתוך המענה מובן שעל אף הנזק שקיים בניסוח זה, התועלת רבה מן הנזק ולכן אין לשנות את נוסח הדברים. כעת נותר לנו לברר מהי אותה תועלת רבה השווה את הנזק האמור? רבי יוסף אלבו דוחה את דברי רש"י המסביר כי התייעצותו של ה' יתברך, על אף שלא היה מחויב לכך, מלמדת על מידת הענווה, וזו התועלת העולה מכך. לדבריו, הנזק רב מן הרווח במקרה זה. לגבי האפשרות שהעלה בעצמו, שיש בנוסח זה ציון ייחוד דמות האדם כבריאה בעלת שני צדדים - רוחני-שכלי וגשמי-טבעי, הרי שהיה ניתן לקבל תועלת זו גם מבלי להיכנס לניסוח כה טעון ומטעה; למשל בנוסח: אַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמִי. לכן שאלה זו דורשת מענה עמוק יותר, אותו יבאר רבי יוסף אלבו בהמשך דבריו.

הרחבות

• טעות מרצון

וְהִרְצָה לְטֹעוֹת יִטְעָה. את לשון המדרש "והרצה לטעות" הסביר הרב דוד פוברסקי: "הרי האמונה ברורה ומוכרחת היא, ולא שייך שיבוא האדם לידי טעות אילולא שהוא רוצה לטעות. שהרי יכול לעיין בפסוקים שלפני זה ושל אחרי זה לראות את האמת... ואם בכל זאת בא לידי טעות הרי סימן שהוא רוצה לטעות" [משכיל לדוד, בראשית, עמ' יז]. הרב נתן צבי פינקל, הסבא מסלבודקא, למד ממדרש זה שבשביל ללמד דרך ארץ וענווה כדאי אפילו לתת פתחון פה למינים. הסביר זאת הרב חיים פרידלנדר: "מדוע באמת עדיף ללמד מידות טובות אפילו שעל ידי כן יש סכנה לטעות בעיקרי האמונה? התשובה היא כי המידות הרעות שבאדם הן הסיבה לטעויות באמונה... הקב"ה לא אמר (למשה רבנו): כתוב אף על פי שיש אנשים שעלולים לטעות, אלא "כתוב והרצה לטעות יטעה", דהיינו מפני ששכל טהור ונקי מנגיעות אין אפשרות שיטעה בכך... ורק מי שרוצה מתוך מידות רעות (כפריקת עול) לטעות הוא יטעה. נמצא שהמידות הרעות הן סיבת הטעות. לכך לא נמנעה התורה מלכתוב "נעשה אדם", כי הסגנון הזה איננו סיבה לטעות אלא המידות הרעות" [שפתי חיים, מועדים א, עמ' קפה].

המקום לטעות המינים ב"נעשה אדם"

אָלֹא שֵׁישׁ לְהַקְשׁוֹת עַל-זֶה מִמָּה שֶׁנִּמְצָא שֵׁם בְּבְרָאשִׁית-רַבָּה [ח, ז]: בְּשֵׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ הַקַּב"ה לְמֹשֶׁה: "נַעֲשֶׂה אָדָם", אָמַר לְפָנָיו: רְבוּנוּ-שֶׁל-עוֹלָם, מִפְּנֵי מָה אֲתָה נוֹתֵן פְּתָחוֹן-פֶּה לְמִינִים לְטֹעוֹת? אָמַר לוֹ הַקַּב"ה: כְּתַב, וְהִרְצָה לְטֹעוֹת - יִטְעָה. עַד כָּאן. וְהוּא מְבַאֵר שֶׁהַדָּבָר שֶׁמִּצִּיאֹתוֹ טוֹב - רָאוּי שֶׁיִּמְצָא; וְהַדָּבָר שֶׁמִּצִּיאֹתוֹ רָע - אֵין רָאוּי שֶׁיִּמְצָא. וְכֵּן שֶׁמִּצִּיאֹתוֹ מְעַרְבֵּן מִן הַטוֹב וְהָרָע, אִם הַטוֹב הוּא הַגּוֹבֵר - רָאוּי שֶׁיִּמְצָא; וְאִם הָרָע הוּא הַגּוֹבֵר - אֵין רָאוּי שֶׁיִּמְצָא. וְזֶה-הַלְשׁוֹן שֶׁאָמַר, שֶׁאָמַר לוֹ הַקַּב"ה לְמֹשֶׁה: כְּתַב, וְהִרְצָה לְטֹעוֹת יִטְעָה - יְרָאָה מִמֶּנּוּ כְּמִי שֶׁרוֹצֵה לְסַבֵּל נֶזֶק מְעֻט בְּעִבּוֹר הַתּוֹעֵלֶת הַמְרַבֶּה הַמְגִיעַ מִזֶּה-הַלְשׁוֹן. וְכִי יִתֵּן וְאָדַע: מָה הַטוֹב הַמְרַבֶּה הַמְגִיעַ מִלְשׁוֹן "נַעֲשֶׂה אָדָם"? אִם כְּדִי לְלַמֵּד לְגְדוֹל שֵׁיִקַּח עֲצָה מִן הַקֶּטָן, כְּמוֹ שֶׁהוּא, יִתְבַּרַּךְ, נִמְלָךְ בְּמִלְאֲכַת שָׁמַיִם וָאָרֶץ, שֶׁהֵם נִבְרָאוּ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא הָיָה צָרִיךְ - אֵין זֶה-הַתּוֹעֵלֶת כָּל-כֶּף גְדוֹל כְּדִי שִׁסְבֵּל בְּעֵדוֹ הַנֶּזֶק הַמְגִיעַ מִנְתִּינֵת פְּתָחוֹן-פֶּה לְמִינִים לְטֹעוֹת. וְאֶף אִם נֹאמַר שֶׁהַתּוֹעֵלֶת הַמְגִיעַ מִזֶּה הוּא מָה שֶׁאִמְרָנוּ בְּשֵׁם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-לוּי - כְּדִי שֶׁנִּדְעַע שֶׁהָאָדָם יֵשׁ בּוֹ כַּח שְׁכָלִי כְּעֵלְיוֹנִים וְכַח חֲמָרֵי כְּנֻמְצָאִים הַשְּׁפָלִים, שֶׁזֶה-הַכַּח הַשְּׁכָלִי נוֹתֵן לוֹ קִיּוּם-בְּאִישׁוֹ, רְצוּנֵי לוֹמַר: הַשְּׁאָרוֹת אֵל הַנֶּפֶשׁ הַאֲנוּשִׁית הַפְּרֻטִית, וְזֶה דָּבָר הַכְּרָחִי אֶל הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁאִמְרָנוּ - כִּי הִנֵּה זֶה, אֶף אִם בְּלִי-סֶפֶק הוּא תּוֹעֵלֶת גְּדוֹל שֶׁרָאוּי לְסַבֵּל בְּעֵדוֹ נֶזֶק טֹעוֹת הַמִּינִים, הִנֵּה עֲדִין רָאוּי לְשָׂאֵל: מָה הַהֲכָרַח הַמְּבִיא לְכַתֵּב "נַעֲשֶׂה" בְּלִשׁוֹן רַבִּים? הִיָּה לוֹ לוֹמַר כֶּף: וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְעֵלְיוֹנִים וְלַתְּחֹתוֹנִים: אַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמִי - וְהָיָה מְגִיעִים מִזֶּה הַתּוֹעֵלוֹת הַנֶּזֶקִים, וְלֹא הָיָה מְקוֹם לְמִינִים לְטֹעוֹת.

לְמִינִים - לכופרים. לְטֹעוֹת - מלשון "נעשה" עשויים לטעות ולחשוב שיש כוחות אלוהיים רבים. קִיּוּם-בְּאִישׁוֹ - נצחיות פרטית כדלעיל.